

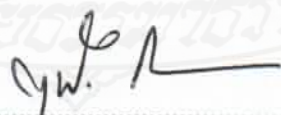
หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา
ของเกษตรกร อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
ชื่อและนามสกุล นายทองคำ พิลากรณ์
แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร
สาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยระกอง
2. รองศาสตราจารย์ ดร. สุรินทร์ สีสังข์

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2555

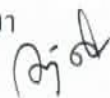
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. ชุตตพงศ์ พงศ์สร้อยเพชร)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยระกอง)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุรินทร์ สีสังข์)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสุทธิรานนท์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ ความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาของเกษตรกร อำเภอบรบือ

จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัย นายทองคำ พิลากรณ์ รหัสนักศึกษา 2539000816 **ปริญญา** เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยระจง (2) รองศาสตราจารย์ ดร. สุรินทร์ สีสังข์

ปีการศึกษา 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา (2) ความรู้พื้นฐานแหล่งความรู้และระดับความรู้เกี่ยวกับการผลิตมันสำปะหลังของเกษตรกร (3) ความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา (4) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา (5) ปัญหาข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 628 คน ทำการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 154 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า(1)เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิงมีอายุเฉลี่ย 48.53 ปี มีสถานภาพสมรส จบชั้นประถมศึกษา เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร มีประสบการณ์การปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาเฉลี่ย 2.48 ปี แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.5 คน มีพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาเฉลี่ย 4.75 ไร่ เครื่องมือ/เครื่องจักรเกษตรส่วนมากเป็นรถไถเดินตาม มีรายได้จากการขายมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา เฉลี่ย 31,711.04 บาทต่อปี(2)เกษตรกรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตมันสำปะหลังในระดับมากและได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ในระดับปานกลาง (3)เกษตรกรมีความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาในระดับมาก(4)สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ และความรู้พื้นฐานแหล่งความรู้และระดับความรู้บางประการมีความสัมพันธ์กับความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา (5)ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาของเกษตรกร คือ แหล่งน้ำ ปุ๋ยอินทรีย์ แผลงศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี ดิน แรงงาน อายุการเก็บเกี่ยว ราคารับมันสำปะหลัง โครงการประกันราคาของรัฐบาล การวัดเปอร์เซ็นต์แป้ง การรวมกลุ่มกันขาย ตาชั่ง การหักสิ่งเจือปน และข่าวสารการตลาด ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ได้แก่ การส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดิน จัดหาพันธุ์มันสำปะหลังอายุสั้น จัดทำแปลงทดสอบสาธิตและแปลงขยายพันธุ์มันสำปะหลัง อบรมความรู้เรื่องโรคและแมลงศัตรูพืช อบรมเรื่องการผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง ส่งเสริมการผลิตข้าวหน้าปีให้เก็บเกี่ยวได้เร็วขึ้น ยกเลิกโครงการรับจำนำ ต้องการราคารับมันสำปะหลังคงที่ ควบคุมราคาปุ๋ยเคมี และจัดตั้งสมาคมผู้ผลิตมันสำปะหลัง

คำสำคัญ ความต้องการการพัฒนา การเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา จังหวัดมหาสารคาม

Thesis title: Development Needs for Increasing Cassava Development Productivity after Paddy Field by Farmers in Borabue District of Maha Sarakham Province
Researcher: Mr. Thongkam Pilakorn; **ID:** 2539000816; **Degree:** Master of Agriculture (Agricultural Extension); **Thesis advisors:** (1) Dr. Somchit Yotakhong, Associate Professor; (2) Dr. Sunan Seesang, Associate Professor; **Academic year:** 2011

Abstract

The objectives of this study were to study (1) social and economic fundamental state of farmers in Borabue District, Maha Sarakham Province who had grown cassavas in their paddy field after rice harvesting; (2) their basic knowledge, their knowledge sources, and the level of their knowledge of cassava production; (3) their needs for the development of increasing cassava productivity in their paddy field after rice harvesting; (4) the correlation between related factors and their needs for the development of increasing cassava productivity in their paddy field after rice harvesting; and (5) their problems and suggestions on the cassava production.

This study was a correlation research. The population in this study were 628 farmers in Borabue District, Maha Sarakham Province who had grown cassavas in their paddy field after rice harvesting. The samples were selected by using simple random sampling methodology, 154 persons altogether. The instrument used to collect the data was a structural interview form. The statistical methodology used to analyze the data by instant computer programs were frequency, percentage, mean, minimum value, maximum value, standard deviation, range, and correlation analysis.

The findings of this study were as follows: (1) More than half of the studied farmers were female. Their average age was 48.53 years old. Their marital status was married. They were educated at primary level. They were a member of a farmer group. The average duration of their experience in growing cassavas in their paddy field after rice harvesting was 2.48 years. The average quantity of the labor in their family was 2.5 persons. The average of their area used for growing cassavas in their paddy field after rice harvesting was 4.75 Rai. Most of their tools/agricultural machinery were pushcarts/plough walking behind. Their average income obtaining from selling cassavas which were grown in their paddy field after rice harvesting was 31,711.04 Baht per year. (2) The studied farmers had basic knowledge of cassava production at much level and they had been transferred knowledge of cassava production from knowledge sources at medium level. (3) Their needs for the development of increasing cassava productivity in their paddy field after rice harvesting were at much level. (4) Their social and economic state, their basic knowledge, their knowledge sources, and the level of their knowledge of cassava production partially correlated with their needs for the development of increasing cassava productivity in their paddy field after rice harvesting. And (5) the related factors which were their serious problems in the aspect of the production and marketing of cassavas which were grown in their paddy field after rice harvesting were water sources, organic fertilizer, insects/pests, chemical fertilizer, soil, labor, harvesting age, selling price of cassavas, the government price guarantee project for cassavas, the measurement of the percentage of powder in cassavas, their unity, selling, balances, the foreign object extraction, and marketing news/information. The studied farmers suggested that related sectors should have supported them in soil fertilization; supplied them with cassava tribes which had short life; set demonstration patches and patches that demonstrated the extension of cassava tribes; transferred them knowledge of plant diseases, insects/pests; trained them how to make chemical fertilizer for their own field; supported them in growing rice which could be harvested earlier; and cancelled the government cassava pawn project. They also suggested that the cassava selling price should have been stable, the selling price of chemical fertilizer should have been controlled, and association for cassava producers should have been set.

Keywords: Needs for the development, Increasing cassava productivity in the paddy field after Rice harvesting, Maha Sarakham Province

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลายท่าน ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยธะคง อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. สุพันธ์ สีสังข์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และประธานกรรมการสอบ อาจารย์ ดร. ชุพหเทพ พงษ์สร้อยเพชร ประธานกรรมการในการสอบปกป้องวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนการอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยและรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่งจาก นายปรีชา เชาว์ตระกูล เกษตรจังหวัดมหาสารคาม นางพิกุล วงษ์คำจันทร์ เกษตรอำเภอบรบือ นายอำนาจ บุญณะ เกษตรอำเภอไชยวาน นายธงชัย เสาศามา นางสาวเสาวนุช ศรีวรรณ และเจ้าหน้าที่ทุกคน ของสำนักงานเกษตรอำเภอบรบือ และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบรบือ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาในอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์อย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณ นางสุดถนอม พิลากรณ์ พลทหารภานุพงษ์ พิลากรณ์ นางสาวเขมิกา พิลากรณ์ นายยิ่งยง เสริมสาย และบรรดาญาติพี่น้องทุกท่าน ผู้ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือจนทำให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่น มานะอดทน จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ผู้วิจัยขอมอบให้ผู้สนใจในการศึกษา กุศลอันพึงมีจากการวิจัย ขอมอบแด่บิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

อนึ่ง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอรับไว้เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาต่อไป

ทองคำ พิลากรณ์

มีนาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
สมมติฐานการวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ	7
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา	13
บริบทของมันสำปะหลัง	22
เทคโนโลยีการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลัง	38
บริบทอำเภอเบรบือ จังหวัดมหาสารคาม และการผลิตมันสำปะหลัง	41
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	54
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	54
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	55
การเก็บรวบรวมข้อมูล	58
การวิเคราะห์ข้อมูล	59
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	61
สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา	61

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ความรู้พื้นฐานแหล่งความรู้และระดับความรู้เกี่ยวกับการผลิตมันสำปะหลัง.....	69
สภาพการผลิตและการตลาดมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	76
ความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	87
ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	98
การพิสูจน์สมมติฐานการวิจัย.....	102
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	108
สรุปการวิจัย	108
อภิปรายผล	113
ข้อเสนอแนะ	116
บรรณานุกรม	119
ภาคผนวก	123
ก แบบสัมภาษณ์.....	124
ข เฉลยคำตอบที่ถูกต้อง.....	142
ค สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการเก็บ รวบรวมข้อมูล.....	144
ประวัติผู้วิจัย	146

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ช่วงเวลาการปลูกมันสำปะหลังที่เหมาะสมสำหรับภาคต่าง ๆ.....	30
ตารางที่ 2.2 คำแนะนำเกี่ยวกับการใส่ปุ๋ยเคมีผสมเสร็จสำหรับมันสำปะหลัง.....	31
ตารางที่ 2.3 แสดงพื้นที่ปลูกและผลผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอำเภอบรบือ.....	46
ตารางที่ 2.4 จำนวนเกษตรกรที่ปลูกและพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังอำเภอบรบือ.....	48
ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา.....	55
ตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกรผู้ผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	62
ตารางที่ 4.2 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	64
ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรที่ตอบคำถามถูก.....	70
ตารางที่ 4.4 ระดับความรู้พื้นฐานของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตมันสำปะหลัง.....	72
ตารางที่ 4.5 แหล่งความรู้และระดับความรู้ที่เกษตรกรได้รับเกี่ยวกับการผลิตมันสำปะหลัง.....	74
ตารางที่ 4.6 สภาพการผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาของเกษตรกร.....	76
ตารางที่ 4.7 สภาพการตลาดมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนาของเกษตรกร.....	84
ตารางที่ 4.8 ความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	88
ตารางที่ 4.9 ปัญหาด้านการผลิตและการตลาดมันสำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	98
ตารางที่ 4.10 ข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับความต้องการการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตมัน สำปะหลังในพื้นที่หลังนา.....	101
ตารางที่ 4.11 การพิสูจน์สมมติฐานการวิจัย.....	103

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แบบจำลองกรอบแนวคิด.....	4
ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์.....	8
ภาพที่ 2.2 แสดงแผนที่อำเภอบริบือ.....	42

